

7. Снесарев Г.П. Реликты домусульманских верований и обрядов у узбеков Хорезма. – М.: «Наука», 1969. – С.92–96.
8. Турдимов Ш. Хикмат хазинаси. – Тошкент: «O'zbekiston», 2016. 148-б.
9. Шаниязов К.Ш. К этнической истории узбекского народа. – Ташкент: “Фан”, 1974. –С.268–269.
10. Эшонкул Ж. “Алпомиш” дostonи ва “Дада Қўрқут китоби”даги тутқунлик мотивининг қиёсий таҳлили // Миф ва бадий тафаккур. – Тошкент: «Фан», 2019. 61–71-б.

РЕЗЮМЕ

Бадий образ хар бир матнда ўзига хос тарзда намоён бўлади. Бизнинг кунимизгача жонли ижро ҳолатида етиб келган дostonларнинг турли вариант ва версияларида биргина образ турлича гавдалантирилади. Бунда албатта, бахши тарбия топган эпик аъна ва билан бир қаторда шу халқгагина мансуб бўлган мифологик тасаввурлар, урф-одат, қадрият ва тушунчалар ўз ифодасини топади. Аваз “Тўрғли” туркум дostonларида Тўрғлидан кейин турувчи энг асосий қаҳрамонлардан бири ҳисобланади. Биз таҳлилга тортган дostonдаги ўзбек ва тожик версияларида Аваз образининг ўхшаш жиҳатлари билан бир қаторда фарқли хусусиятлари ҳам кўриниб туради. Биз ўз мақоламизда “Тўрғли” дostonининг ўзбек ва тожик версияларидаги Аваз образини қиёсий тадқиқ этишга ҳаракат қилдик.

РЕЗЮМЕ

Художественный образ проявляется в каждом тексте своеобразно. В разных версиях и вариациях дастанов, сохранившихся до наших дней, именно этот образ описывается по-разному. Это, конечно, отражает не только эпическую традицию воспитания, но и мифологические идеи, обычаи, ценности и концепции, принадлежащие только этой нации. Аваз - один из главных героев после Гороглы из серии дастанов “Гороглы”. Узбекская и таджикская версии проанализированного нами дастана показывают не только сходства, но и различия черт образа Аваза. В нашей статье нами были сделаны сравнительные исследования образа Аваза в узбекской и таджикской версиях дастана «Гороглы».

SUMMARY

The artistic image appears in each text in a unique way. In different versions and variations of dastans that have survived to the present day, a single image is described in different ways. This, of course, reflects not only the epic tradition of upbringing, but also mythological ideas, customs, values and concepts that belong only to this nation. Avaz is one of the main heroes in the dastan «Gorogly» after Gorogly. The Uzbek and Tajik versions of the dastan we analyzed and showed similarities as well as different features of the image of Avaz. In our article, we have tried to make a comparative study of the image of Avaz in the Uzbek and Tajik versions of dastan “Gorogly”.

«ҚОБЛАН» ДЭСТАНЫНДА ЭПИКАЛЫҚ САҢЛАР СИСТЕМАСЫ

К.С.Палымбетов – филология илимлериниң кандидаты, доцент

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў хызметкерлерин қайта таярлаў хэм олардың қәнигелигин арттырыў аймақлық орайы

Таянч сўзлар: эпос, композиция, ижрочилик махорати, бадий тасвир воситалари, эпик сонлар.

Ключевые слова: эпос, композиция, мастерство исполнения, художественные средства, эпические числа.

Key words: epic, composition, mastery of performance, artistic means, epic numbers.

Қарақалпақ халқының «Қоблан» дэстаны композициялық дүзилиси, сюжетлик мазмуны хэм образларының жасалыўы менен айырылып турады.

Биз бул мақалада «Қоблан» дэстанының композициясында эпикалық саңлардың қолланылыў өзгешелиги ҳаққында сөз етпекшимиз. Дэстанның сюжетлик мазмуны, идеялық хэм көркем эстетикалық функциясының артыўында саңлар айрықша орын тутады. Олар жыраўлардың импровизаторлық талантында сүүретленип атырган ўақыяның ҳақыйкый реалы, халық турмысына жақынлығын тәмийинлеўде, екынши тәрәптеп, көркемликти хэм эстетикалық тәсиршеңликти арттырыўда хызмет етеди. Саңлар муғдарды, көлемди, аралықты, өлшемди, ўақытты, жасты т.б. көрсетиўде жийи қолланылып, қайта-қайта тәкирарланыўы арқалы, дэстанның идеялық мазмунын хэм поэтикалық көркемлігин ашыўға бағындырылады. Мысалы, Қартхожа бийдің сораўына шопанлар, Қыдырбайдың малының санын «Мал есабын сорасаң, Төрт мың тоқсан қойы бар» деген жуўапты айтады. Бунда көркемлеўдің аллитерация усылы пайдаланылған хэм усы сүүретлеў қуралы арқалы пикирдиң көркемлик жақтан тәсиршеңлиги арттырылған. Егер, усы жерде басқа саң қолланылғанда тексттиң эстетикалық тәсир күши төменлеген болар еди. Дэстанда төрт саны көбирек көшпели халықлардың шарўашылық турмысын сүүретлеўге байланыслы, қолланылады, мысалы, «Төрт түлик мал», «Көп жылқының ишинде, Төрт бедеўи бар еди, Төртинен беске жасаған» деген қатарлар патриархаллық-феодаллық дәўирдеги қәўим баслығының байлығын көрсетиўде қолланылып, персонаждың социаллық турмысы ҳаққында мағлыўмат береді. Ал, «Төрт мың ўили Дәрменнен, Буннан да шықты төрт ат», «Шубардан шығып төрт ат» деген қатарлар санды билдириўге қолланылған.

Дэстанның композициясында саңлар мазмунның ашылыўына хызмет етеди хэм қалеген сюжетти мотивти, эпизодты, детальды сүүретлеўде саңлар қатнасады. Саңларсыз ўақыя мазмунына анықлық киргизилмейди. Сонлықтан, мазмунның толық ашылыўы саңға ғәрезли болады. Мысалы, Есемурат жыраў вариантында Ақшаханға Қобланды өлтириўде мәсләхат берген Қартхожа бий болады. Ол **қырық мың** ләшкер қол барса, қырғын болатуғынын, сонлықтан, **қырық күн той** бе-

риўин, тойда ат шабыс жәриялаўын мәсләхат етеди [1:53]. Карам жыраў вариантында Полат Ақшаханға ат шабысқа қосылатуғын Ақша атты **Қырық күн** жердің астында, Қырық күн жердің үстинде бағыўын мәсләхат етеди [2:425]. Ақшахан ат шабыстың байрағына **қырық ғашыр зер** қояды. Қоблан **қырық жигитине ат шабар** бала излеўди тапсырады. Олар тапқан ат шабар бала **қырық қулаш арқан** менен аяқ, қолын танып, атқа байлаўды тапсырады. Бул жерде қырық саны сыйқырлы, магиялық саң есапланады [3:28]. Бирақ, ханның қырық мың ләшкериниң болыўы да, қырық күнлик той бериўи де, атты қырық күн бағыўы да, қырық ғашыр зер байрақ жәриялаўы да мүмкин, өйткени Ақшахан Самарқанд сайқалының ханы, ал Қобланның қасында Қыпшақтың қырық жигитиниң болыўы тәбийий, себеби, Қоблан Қарақыпшақ қәўими Қорғаншаның батыры, ал, ат шабар баланың қорқып, өзін қырық қулаш арқан менен атқа таңыўды айтыўы да реалистлик сүүретлеў, усы кишкене сюжетлик деталлар ўақыя мазмунының ашылыўына анықлық киргизеди. Лекин, усы сюжеттиң өзінде бес рет қырық саны тәкирарланғаны менен, бир қыйлы предметке емес, ал, бес түрли предметке (қырық мың ләшкер, қырық күн той, қырық күн бағыў, қырық ғашыр зер, қырық жигит, қырық қулаш арқан) байланыслы қолланылып, идеяның ашылыўына, қаҳарман хэм персонаждардың ой-пикирине анықлық бериўде хызмет етип тур. Бул жерде 40 саны көплик мәнисин аңлатып тур. Сонлықтан, профессор М.Жўраев 40 саны бойынша изертлеўлер жүргизген илимпазлардың пикирлерин жуўмақтастырып: «Дәслеп жәмлик, ұллылық, көплик, улыўмалық, мәнилерин аңлатқан 40 саны соңынан түрли ибара хэм түсиниклер қурамына сиңип кетип, бара-бара көпликті аңлатыўшы муғдарлық бирликке айналып қалған»[3:180], -деген жуўмаққа келеди. Ханның тойындағы ат шабысқа **бир кем тоқсан** ат шығады. Оларды **он сегиз** дийўан хатлап алады, Барлық атлар ҳаққында мағлыўмат берилип отырмастан, жети қәўимниң (көкленнен, көлден, жалайырдан, ўйсиннен, найманнан шубардан дәрменнен) атлары келтирилип, олардан қатнасыўшы, жәми **отыз үш** аттың саны айтылады. Бул жерде сыйқырлы саңлар еки түрли көринисте қолланылған. Мысалы, 90, 18, 33 саңлары сыйқырлы саңлар (9,3) тийкарында пайда болып турған жаңа саңлар сыпатында көринис берген.

Профессор М.Жұраев: «Егер өзбек халық ертеклерине қарасақ, онда жети санының 14,70,77,700 сыяқлы, төрт санының 8, 400 сыяқлы, тоғыз санының 18,90,99 сыяқлы, үш санның 6,9,33,30,300,360 сыяқлы, қырық санының 41, бир кем қырық (39) сыяқлы жаңа, қосымшаларының кең қолланылуының гүюасы боламыз. Жаңа бирикпедегі санлар «сыйқырлы» санлар хаққындағы әйемги пикирлеулердің раўажланыуы нәтийжесинде үрп-әдет, дәстүрлерде традицияға айланған санның тымсалы [3:51], - деп жазған еди. Жоқарыда биз мысалға келтирген санларда қандай да бир халық исениминин тийкарында қәлиплескен сыйқырлы санлар көринис берген. Усындай формада санлар көппеп қолланылады. Олардың дәстанда қолланылуының өзіне тән сырлы себеби бар. «Қоблан» дәстанындағы санлардың усандай өзгешелиги хаққында профессор С.Бахадырова: «Дәстанларда берилетуғын санлардың барлығы да еки яки үш есе көбейткендеги саны менен дәслепки саны теңдей айтылады. Мысалы, «он бес ғашыр зер» деп бериледи, гейде ол «бес ғашыр зер» делинеди, «тоғыз жолдың дәрбенти», «үш жолдың» яки «жети жолдың дәрбенти» деп айтылмайды. Мысалы: «Он сегиз бирдей жәлладлар, Тоғыздың қалың бул жерде, Тоғыз қамшы алыңлар», «Қорамсақтың қырық мыңы жердің үстининен, қырық мыңы жердің астынан, «қырық жигит» енди қырық екиге көбейтилип көбинесе адам санына хәм күнге байланыслы келтириледі» [4:32], - деп жазады.

«Көпшилиқ илимпазлар түркий тиллердеги 3,7,9,40 санларының сакраменталь (латынша sacramentalis – священный, обрядовый) мәниде қолланылатуғынын көрсетеди. Көрсетилген санлар қарақалпақ тилинде де хәр қыйлы сакраменталь мәнилерге ийе» [5:43], - деп жазады илимпаз А.Бекбергенов. Бул санлар «Қоблан» дәстанында да жүдә көппеп ушырасады хәм поэтикалық формулалар сыпатында турақлы түрде жийи қолланылады. Мысалы, 3 санын алып қарайық, дәстан текстинде, тийкарынан, анық санды билдиретуғын: Үш жыл болды кеткели, үш мәрте ат жибердим, үш күн тамам жол жүрип, үш мәртебе суўғарып, ямаса жолдың өлшемин, ўақытлық ара қашықлығын: **Үш ай он күн** жол жүрип келип едим, **Үш ай он күнлик** жоллардан келермен, соның менен бирге 3 санына жүз, мың санлары қосылып көпликті билдириў халатлары да ушырасады. Мысалы, **Үш тоқсан баслы боз орда, Үш жүз түйе** өли мал, **Үш мың ләшкер** қол алып, **Үш жүз орда** жигитлер т.б. Мысаллардан көринип турғанындай, 3 ай, 3 тоқсан, деп қолланылған санлар, жоқарыда профессор С.Бахадырова айтып өткениндей, дәслепки санға еки-үш есе санды қосқандағы саны шығады. Мысалы, $3 \times 30 = 90$; $3 = 30$ (үш ай), $30 \times 3 = 90$ (тоқсан). Ал, қарақалпақ хәм басқа көпшилиқ тиллерде қырк, жүз, мың санлары «жүдә көп» деген улыўма мәнини билдиреди [5:31]. Жоқарыдағы мысалда **үш жүз түйе, үш мың ләшкер, үш жүз орда** көплик мәнини билдирип тур. Халық турмысында ертеден-ақ 3 саны дәстүр хәм ырымларда белгили бир шекти билдирип, санаўдың шегі болған болыуы керек [5:43]. Үш санының әйемги адамлардың мифологиялық түсиниклери менен байланыслылығы хаққында көп илимпазлардың пикирлери бар. Мысалы, илимпаз А.Какиева: «Әлемнің үшке бөлинуі хаққындағы түсиниклер тийкарында пайда болған үшлик структурасы әйемги түрк мифологиясында универсаль космослық модель сыпатында қолланған. Әйемги түрк мифологиясында Көк – тәңрилер, жақсы руўхлар мәканы, Жер – инсанлар дияры, Жер асты – жайўыз күшлер, өлилер әлеми сыпатында түсинилген» [6:117], - деп жазады. Усы үш әлем түсиниги «Қоблан» дәстанының композициясында да сақланып қалған хәм

үш саны тийкарғы көркем поэтикалық элементлердин бири сыпатында қолланылады.

Дәстанның композициясында дәстүрий 7 саны да сюжеттин қурамында мазмунды ашып беретуғын тийкарғы поэтикалық баянлаўдың зәрүр компонентлеринин бири хызметин атқарады. Бул сан халық түсинигинде сыйқырлы хәм илахий деп саналған. Халықтың миллий үрп-әдет, дәстүрлеринде бул санды муқаддес деп танып, айрықша дықкат-итибар менен қараған. Профессор М.Жұраев: «...бул сан ата-бабаларымыз түсинигинде әўмет, табыс белгиси, бахыт хәм жақсылық символы сыпатында дәстүрлескенлигинен. Соның ушын да, бул жети саны өзбек халық ертеклеринин көркемливин байытуўда зәрүр роль ойнаған» [3:113], - деп жазады. Илимпаз дурис көрсеткениндей, жети саны «Қоблан» дәстанының поэтикалық қурылысында да тийкарғы көркемлик хызмет ўазыйпасын атқарады. Дәстанда жети саны тийкарғы қахарман Қобланның образының унамлы тәрепке қарай бурылуында шешиўши функцияны атқарады. Мысалы, Қартхожа бий: «Ақлығы менен шаўлығы, **Жети** журтқа Қобланның, Патша болар деп еди» [1:54], - дейди хәм айтқан сөзи туўры келип, Қоблан хақыйқатында да жети журттың патшасының үстинен жеңиске ериседи. Бул пирлеринин Қобланды жер астына алып кетип қан ишкизиўи менен дәлиллениди. Мысалы: «**Жети** дәўдин сүүретин, Келистирип салыпты, Хәр қайсысынан бир кәса, Қызыл қанды алыпты, **Жети** кәса қызыл қан, Қобланды батыр балаға, Ишкизбекши болады» [2:432]. Ақшаханның тойындағы ат жарыста Торы ат болдырып қулайды, сонда: «Келип жетти Қобланның, Қызыр Иль бабасы, Ат жанына барады, Жығылып атқан Торы аттың, Саўырынына ол урады, Секирип жайдан турады, Аўзына **жети** түкирди» [1:76], делинеди. Сондай-ақ, қалмақлар менен урыста жети күннен соң Қоблан жеңиске ерисе баслайды. Мысалы: «**Жети** күнлер толғанда, Тайма-тайма ләшкер деп, Қалмақ басқы болады, Кейнинен ат салады, Жеткен жерде қалмақты, Гелле қылып барады» [1:143]. Жарадар болған Қобланның жарасына Көбиклинин өтин жағады. Мысалы: «**Жети** күн, **жети** саатта, Жара тәўир болады» [1:172]. Жети саны дәстанның композициясында санды, ўақытты, жасты билдириўде жийи қолланылады. Мысаллардан көринип турғанындай, жети саны сыйқырлы, магиялық сан сыпатында көринис берген.

Дәстан копозициясында бирден жигирмаға шекемги санлар қолланылып, олардың ишинде тек ғана 16, 19 санлары қолланылмайды. Сондай-ақ, 30,32,40,60,62,70, 80,81,82,90,99,100 санлары қолланылады. Усылардың ишинде көпшилиқ санлар жийи тәкирарланғаны менен тек бир мәнисти билдиретуғын санлар бар. Мысалы, ханның кеңесгөйлери менен хәмелдарларын көрсетиўде ертек хәм дәстанлардың сюжетинде дәстүрге айланған 62,32,99 санлары қолланылады. Мысалы, «62 хәмелдар, 32 мөхирдар, 99 төре бий» деп айтылады. Соның менен бирге, дәстанның текстинде тек бир рет қолланылатуғын санлар бар. Мысалы, 13 саны: «Он үш күн болды бир мәўлет, Найзаң болса саплай бер» [1:220], 18 саны: «Он сегиз дийўан шығыпты, Атты хатлап алмаға», 82 саны: «**Сексен еки** дегениң, Кеңесқорың болмасын» [1:224], 100 саны: «**Жүз тоқсанлық** жорғадай, толықсып бедеў жөнеди» [1:115], 5 мың саны: «**Және бес мың** лабыр бар» [1:135] т.б.

Жуўмақлап айтанда, «Қоблан» дәстанында көпшилиқ санлар белгили бир формула сыпатында дәстан сюжетинен орын алған. Олар ўақыяға анықлық киргизип, дәстанның сюжеттик мазмунын ашады хәм дәстанның поэтикалық жақтан көркемливин арттырып, функциональлық – эстетикалық тәсиршеңлигин күшейтеди.

Әдебиятлар

1. Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. Қоблан. VIII том. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1981.
2. Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. Қоблан. XIII том. –Ташкент: «Маънавият», 2009.
3. Жұраев М., Расулова З. Миф, маросим ва эртақ. -Тошкент: «Mumtoz sóz», 2014.

4. Бахадырова С. «Китаби дедем Қорқыт», «Қоблан», «Едиге» хэм хәзирги әдебият хаккында ойлар. –Нөкис: «Қарақалпакстан», 1992.

5. Бекбергенов А. Қарақалпак тилиндеги санлыктар. -Нөкис: «Қарақалпакстан», 1976.

6. Какиева А. Магическое число 3 в крымско-татарском фольклоре. //Учёные записки Таврического национального университета им В.И.Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». Том 24 (63). 2011, №3.

РЕЗЮМЕ

Мақолада қарақалпақ халқ дәстүрі «Қоблан» әңгімесінің композициясында эпикалық сонеттер тізімінің құланилышы хақында сөз юри-
тидасы. Дәстүрдің гөйи мазмұны мен поэтикалық бағдарының тымқылдығына сонеттің тұлғасына үлгі беріледі.

РЕЗЮМЕ

В статье речь идёт об употреблении системы эпических чисел в композиции каракалпакского народного дастана «Коблан». В ней отмечается роль чисел в раскрытии идейного содержания и поэтической художественности дастана.

SUMMARY

The article is about the use of the system of epic numbers in the composition of the Karakalpak folk dastan “Koblan”. It is emphasized the role of numbers in revealing the ideological content and poetic artistry of the dastan.

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОНЦЕПТА «РОДИНА/MOTHERLAND»

(на материале произведений русских и английских поэтов)

Р.К.Рзаева - старший преподаватель

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажизияза

Таянч сўзлар: тил ва маданият, когнитив лингвистика, концепт, лингвокультурология, киёсий таҳлил, миллий хусусиятлар, маданият, этнос, муштарақлик ва ўзига хослик, урф-одат ва дастурлар.

Ключевые слова: язык и культура, когнитивная лингвистика, концепт, лингвокультурология, сравнительно-сопоставительное исследование, национальные особенности, культура, этнос, сходства и различия, традиции и обычаи.

Key words: language and culture, Cognitive Linguistics, concept, linguoculturology, comparative-contrastive investigation, national peculiarities, culture, ethnos, similarities and differences, traditions and customs.

Одно и то же понятие, один и тот же кусочек реальности имеет разные формы языкового выражения в разных языках. Соответственно слова, обозначающие одно и то же понятие, могут различаться семантической ёмкостью и могут показывать разные кусочки реальности. Сравнительно-сопоставительное изучение языковых единиц в разносистемных языках, вопросов, связанных с межкультурной коммуникацией имеет важное значение в установлении сходств и различий в мировосприятии, культуре и менталитете носителей языков при восприятии одного и того же понятия.

Когнитивная лингвистика является одним из актуальных направлений, которое занимает прочное место в современном языкознании. Под влиянием когнитивной лингвистики на стыке лингвистики и культурологии сформировалось ещё одно направление – лингвокультурология, «наука, исследующая проявления культуры народа, которые отразились и закрепились в языке» [5:27]. Концепт является базовым понятием когнитивной лингвистики, лингвокультурологии и лингвоконцептологии. Концепт определяется как многомерный конструкт, отражающий процесс познания мира, результаты человеческой деятельности, его опыт и знания о мире, хранящий информацию о нём [4]. Согласно Н.Д.Арутюновой, концепты – понятия обыденной, практической философии, возникающие в результате взаимодействия таких факторов, как национальная традиция и фольклор, религия и идеология, жизненный опыт и образы искусства, ощущения и системы ценностей [1:3].

Концепт «Родина» является базовым концептом культуры всех народов. С одной стороны концепт «Родина» имеет общее для всех культурологическое значение. С другой стороны значение концепта «Родина» вариативно в различных этнокультурах, именно поэтому исследование этого концепта на материале типологически различных языков (английского и русского) является актуальным. Как отмечает У.К.Юсупов, «семантика языковых единиц отражает не только объекты реального мира, но и отражает часть культуры народа, являющегося носителем конкретного языка. Поэтому некоторые различия в семантике единиц сравниваемых языков могут быть культурологическими» [8:126]. В каждой лингвокультуре несомненно имеются только ей присущие значения, что имеет отражение как в устройстве социально-культурной жизни, так и в языке. Каждый народ отображает и воспринимает мир сквозь призму своей национальной культуры и менталитета, что обусловлено тем, что «каждая цивилизация, соци-

альная система характеризуется своим способом восприятия мира» [7:49].

Концепт «Родина» – один из наиболее значимых лингвокультурных концептов для многих языков и он включён в список универсальных человеческих понятий. Актуальность исследования концепта «Родина/Motherland» обусловлена прежде всего высокой значимостью этого концепта в обеих культурах сопоставляемых языков: русской и английской лингвокультуре и нарастающим интересом к семантико-когнитивным типологическим исследованиям концептов и фреймов в разносистемных языках. Любовь к Родине считается неотъемлемой чертой многих народов, в том числе и русского национального характера, и особенно ярко она отражается в поэзии. Как писал известный русский поэт С.Есенин «Нет поэта без родины». В литературе имеются различные определения концепта «Родина». В настоящей работе мы берём за основу данные, приводимые В.Н.Телия в работе «Наименование родина₁ как часть социального концепта «Patria» в русском языке». Концепт «Родина» имеет следующие значения:

Родина₁ – это всегда личностное, персональное восприятие «своего» демографического пространства, отражающее место, где человек родился, впервые воспринял себя как «часть» окружающей природы, овладел родным языком, испытывает эмоционально-положительные чувства к родным местам, к своим родителям и кровно-родственным корням, к близким людям, к знакомым с детства традициям и т.д.

Родина₂, отечество, отчизна обозначают пространство общее, не персональное, принадлежащее всему народу, живущему на этой территории [6:227].

Тема любви к Родине всегда была близка русскому человеку. Эта тема остаётся в центре внимания особенно в тяжёлые для России периоды – во время войн, голода, революций. Великие поэты и писатели в своих произведениях выражают мечты о лучшей жизни для родной страны. В одах М.В.Ломоносова воспеваются Россия, «сияющая в свете», создаётся образ страны в её реальных очертаниях:

Возри на горы превысоки,
Возри в поля свои широки,
Где Волга, Днепр, где Обь течёт...

Россия у М.В.Ломоносова – «пространная держава», покрытая «всегдашними снегами» и глубокими лесами, вдохновляющая поэтов, это страна, которая рождает «собственных Платонов и быстрых разумом Невтонов». А.С.Пушкину в этой теме близок такой же державный взгляд на Россию. В произведении «Воспоми-